

לפרשת שלח – תשע"ד

ניתנה ראש ונשובה מצרימה, אז והיום

ד"ר אביעזר וייס

נמצא (בפרשת המרגלים) עוד כת גרוע מכולם. שהאמינו ביכולת וגם ברצון ה' להביאם בשלום (לארץ ישראל), אבל המה לא רצו בביאת ארץ ישראל... זה הכת הייתה קטנה בישראל, והיו מתייראים עד כה לדבר כאלה (= דברים כאלה), אך בשעת מחלוקת כל אחד מוציא רוחו ומחשבתו בלי פחד. (נצי"ב, העמק דבר, במדבר י"ד, ד').

הדברים תמוהים: מאין "לקח" הנצי"ב כת זו של מאמינים בה' שאינם חפצים ומעולם גם לא רצו לעלות לארץ ישראל? ועוד זאת: כת זו מכונה על ידי הנצי"ב "גרועה מכולם". כלומר – היא גרועה גם מאלו שלא האמינו ביכולתו של ה' להכניס את ישראל לארץ. הם – המאמינים ביכולתו וברצונו של ה', אבל אינם רוצים – הם הגרועים מכולם. אנסה להשיב לשאלה זו. בחינת עומקו של פירוש "העמק דבר" מלמדת שבמקרים רבים הנצי"ב אינו מדבר על התקופה המתוארת בתורה אלא על תקופתו שלו. הנצי"ב מודע לרוחות של התקופה: לאמנציפציה, להתעוררות הלאומית - הכללית והיהודית, להשכלה ולהתבוללות. פירוש מרמז לרוב לתופעות הקשורות להוויה זו, אבל כיוון שאין הוא רוצה לעשות את במת הישיבה חולין, הוא משווה לדיון אופי תורני ומדגיש את הנושאים התיאולוגיים. מתחת לרובד העליון הזה מסתתרות מגמות מוסריות, חברתיות ומדיניות.

הנצי"ב מסביר שאנשי הכת הגרועה הזאת לא היו מוכנים להתיישב בארץ ישראל כיוון שבה השגחתו הפרטית של הקב"ה קרובה מאד ותגובתו תכופה למעשה, לפיכך החיים בארץ הקודש אמורים להיות קשים, כשהאדם עומד כל העת לפני בוראו ומקבל את שכרו ואף את עונשו באופן מיידי, כדי שמידת הדין לא תצטבר ותעבור על גדותיה, עד שיהיה צורך בחורבן ובגלות. במובן הרחב יותר מדובר באחריות יתר שצריך ליטול עליו היהודי היושב בארץ ישראל. הארץ אינה סובלת חטא, ועל פי עקרונותיו של הנצי"ב – החטאים הבלתי נסבלים ביותר הם חטאים שבין אדם לחברו.

הכת הזו אפוא אומרת: למעלה מכוחנו לחיות בארץ ישראל תוך נשיאת האחריות הזאת, הן כאזרחים הן כמנהיגים. אנחנו נעדיף את הישיבה במצרים, ארץ תרבותית ומפותחת, שבה שפע מים וכלכלה מבוססת, ושם נעבוד את השם ואף נשפיע על סביבותינו. בדיוק אותם דברים שומע הנצי"ב אצל אותה ה"כת", שאחד מהוגי הדעות הבולטים בה הוא "אחד העם", הטוענת שאין להתיישב באמת בארץ ישראל התיישבות לכל דבר, אלא יש להקים בה מרכז רוחני בלבד, שממנו תצא תורה לתפוצות ומשם לגויים כולם. כמי שמכהן בהנהגת תנועת "חובבי ציון" הוא קורא להם "כת גרועה מכולם".

עלינו לתת את הדעת על כך שכת זו קיימת גם היום ורוב צעירי היהודים (הלא-אורתודוקסים) בתפוצות שייכים אליה, אבל שייכים אליה גם רבים מהאליטה התרבותית בישראל. יותר ויותר נשמעת השאלה אם לא היה נכון יותר להישאר בגולה או לחזור אליה עכשיו, כאשר אומות רבות מכירות בסגולותיו המיוחדות של העם היהודי והיו רוצות לחזור ולראות אותו אצלן. והשואה? על כך עונים אלו שעם כל זוועותיה, מדובר ב"אפיזודה" היסטורית שנמשכה שתיים-עשרה שנה. המציאות היום השתנתה ויש לשקול את העניינים מחדש. אנטישמיות? עם זו הסתדרנו אלפיים שנה שבהן יצרנו יצירות ענק, הפרינו את התרבות העולמית ואף הופרינו ממנה. רק כדוגמה אחת מרבות אביא את הטרילוגיה של האמנית המוערכת יעל בר-

תנא "ואירופה תנֶכָה בתדהמה" שעניינה הצעה לחידוש היהדות בפולים על ידי החזרת ישראלים לשם. העבודה ייצגה את פולין (!) בביאנאלה של ונציה ב-2012 ושנה לאחר מכן נרכשה על ידי מוזיאון תל אביב ומוזיאון גוגנהיים בספרד.

נסיים עוד בדברי הנצי"ב, המפרש את דבריהם של כלב ויהושע: "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה – טובה הארץ מאד מאד". הנצי"ב מסביר שדבריהם מוסבים על טענת הכת שלעיל. העובדה שקשה לחיות בארץ, שהיא אינה רק ארץ תענוגות אלא ארץ התובעת אחריות רוחנית מהיושבים בה ורמה מוסרית גבוהה- הם הערובה לטיבה ולאיכותה. במלים אחרות: לארץ יש תכונה שעשויה להיטיב את הדרים בה והדרים בה, אנחנו, אחראים על הוצאת הטוב הזה מן הכוח אל הפועל.